

ANGLEŠKI VEČBESEDNI GLAGOLI IN NJIHOVE SLOVENSKE USTREZNICE

Članek predstavlja vsebino angleško-slovenskega kontrastivnega magistrskega dela, vezanega na angleške večbesedne glagole in njihove slovenske ustreznice. Najprej sta predstavljeni obravnava večbesednih glagolov v angleški jezikoslovni teoriji in terminologija, vezana nanje, nato pa so na isti način v okviru slovenističnega jezikoslovja predstavljeni predložni glagoli. Sledi predstavitev izsledkov praktičnega dela, in sicer analize slovenskih ustreznic nabora angleških večbesednih glagolov, ki je bila izvedena s slovarjema *Collins COBUILD Dictionary of Phrasal Verbs* ter *Veliki angleško-slovenski slovar Oxford*.

Ključne besede: večbesedni glagol, sestavljeni glagol, frazeološka enota, kontrastivna analiza, prevajanje

English Multi-Word Verbs and Their Slovene Equivalents

The paper discusses the findings arrived at during a master's thesis contrastive analysis of English multi-word verbs and their Slovene equivalents. The first part provides an overview of different descriptions of multi-word verbs in English linguistics and prepositional verbs in Slovene linguistics. The second part presents the analysis in question, which was based on two dictionaries – *Collins COBUILD Dictionary of Phrasal Verbs* and *Veliki angleško-slovenski slovar Oxford* – used to extract the English multi-word verbs and their Slovene equivalents.

Keywords: multi-word verb, prefixed verb, phraseological unit, contrastive analysis, translation

1 Uvod

Angleški večbesedni glagoli mnogokrat predstavljajo izziv pri učenju angleščine in prevajanju iz nje, saj gre za večbesedne lekseme, ki so sestavljeni iz več besed, a imajo hkrati celovit pomen. Sprva jih je v sobesedilu treba prepoznati kot enoto, nato pa jih tudi ustrezno razumeti, kar mnogokrat presega zgolj poznavanje pomena besed, ki večbesedne glagole gradijo, saj ni nujno, da je pomen leksema vsota pomenov njegovih sestavin. Pri prevajanju je nato treba sam pomen z besedo, besedno zvezo ali kompleksnejšo strukturo prenesti še v ciljni jezik.

Prispevek predstavlja izsledke analize slovenskih ustreznih izbranih angleških večbesednih glagolov, izvedene v magistrskem delu. Njen namen je bil ugotoviti, na kakšne načine se ta tip angleških glagolov prevaja v slovenščino in ali je pri tem možno opaziti kakšne vzorce, ki bi govorcem slovenščine olajšali učenje in prevajanje tega dela angleškega besedišča. Kljub temu da analiza ni pokazala večjih sistematičnih ujemanj med angleškimi glagoli in posameznimi tipi slovenskih ustreznih, kar dokazuje, da so angleški večbesedni glagoli za (slovenske) govorce angleščine kot tujega jezika zahtevni, so se pri pregledu tipov ustreznih pokazale zanimivosti, vezane predvsem na slovenske večbesedne glagole.

2 Angleški večbesedni glagoli

2.1 Terminologija

Opredelitve angleških večbesednih glagolov so različne, kot najznačilnejše predstavnik tega tipa glagolov pa se pogosto navaja zveze glagola in predložne oziroma prislovne členice. Quirk idr. (1985: 1150–1151) navajajo tri večje kategorije tovrstnih zvez, in sicer prislovne glagole (angl. *phrasal verbs*), npr. *drink up*, ki so zveze glagola s prislovno členico (angl. *adverbial particle*), predložne glagole (angl. *prepositional verbs*), npr. *dispose of*, ki so zveze glagola in predložne členice (angl. *prepositional particle*), ter prislovno-predložne glagole (angl. *phrasal-prepositional verbs*), npr. *get away with*, ki so zveze glagola, prislovne členice in predložne členice.¹ Ta klasifikacija in terminologija je upoštevana tudi v tem prispevku.

Poleg omenjene delitve pa obstajajo še drugi, obrobnejši tipi večbesednih glagolov, kot sta zveza glagola in pridevnika, npr. *plead guilty*, ali zveza dveh glagolov, npr. *make do with*, (Quirk idr. 1985: 1167–1168). Hkrati različni jezikoslovci uporabljajo različne termine, ki zaznamujejo ali povsem ali delno isti jezikovni pojav (tj. večbesedne glagole). Tako se pojavljajo tudi izrazi, kot so zveze glagola in prislova (angl. *verb-adverb combinations*), zloženi glagoli (angl. *compound verbs*), dvobesedni glagoli (angl. *two-word verbs*), konstrukcije glagola in

¹ Ker primerov glagolov, ki bi s prislovnim in hkrati s predložnim morfemom tvorili večbesedne glagole, v slovenščini ni oziroma jih nisem uspel zaslediti ne v jezikoslovni literaturi ne v jeziku samem, je bil ta tip angleških glagolov iz obravnave izpuščen.

členice (angl. *verb-particle constructions*), kombinacije glagola in členice (angl. *verb-particle combinations*), glagoli s členico/členicama (angl. *particle verbs*), glagolski idiomi (angl. *verbal idioms*) in prislovni glagoli (angl. *phrasal verbs*) (Rodríguez-Puente 2019: 2).

2.2 Zgradba

Angleški večbesedni glagoli se delijo na glagolsko sestavino in členico. Glagolski del so večinoma enozložni ali dvozložni glagoli (Fraser 1976: 15), obstajajo pa tudi primeri z večzložnimi glagoli (Rodríguez-Puente 2019: 47, 157). Z vidika leksikalnega vida² glagolski del pogosto sodi med glagole, ki izražajo trajanje, pri čemer je lahko glagolsko dejanje inherentno omejeno ali neomejeno (Elenbaas 2007: 24), a možno je, da gre tudi za glagole, ki izražajo netrajanje oziroma statičnost (Rodríguez-Puente 2019: 160). Mnogokrat gre za glagole z oslavljenim pomenom, ki se lahko povezujejo z več različnimi členicami, npr. *come up/in/down/out/off* (Elenbaas 2007: 25).

Členice pa so besede, ki sodijo med prislove ali predloge in se povezujejo z glagoli ter skupaj z njimi tvorijo večbesedne glagole (Aarts idr. 2014: 292). Razvrstijo jih je možno v tri skupine, in sicer med členice, ki so izključno predlogi (npr. *against, beside, from, into*), členice, ki so izključno prostorski prislovi (npr. *away, back, out, together*), in členice, ki so lahko ali predlogi ali prislovi (npr. *about, by, down, in*) (Quirk idr. 1985: 1151). Arjan Elenbaas (2007: 20) pravi, da členica glagolu vedno modificira pomen, kar pomeni, da je pomen večbesednih glagolov vedno odvisen od obeh sestavin, četudi je ta netransparenten, medtem ko Ray Jackendoff (2002: 76) trdi, da so včasih členice redundantne, saj ne prispevajo nobenega pomena,³ npr. *down* v *fall down*.

2.3 Pomenske in skladenjske lastnosti

Večbesedni glagoli so pomenske enote oziroma leksemi, kar dokazuje tudi dejstvo, da obstajajo sopomenski enobesedni glagoli, s katerimi jih lahko zamenjamo (npr. *look into* = *investigate*), čeprav to ne drži vedno (npr. *take off* ≠ *depart*) (Bolinger 1971: 6). Pomensko so lahko večbesedni glagoli transparentni (pomen enote je enak vsoti pomenov njenih sestavin) ali netransparentni (pomena enote ni mogoče razbrati s poznavanjem pomena posameznih sestavin, temveč je treba poznati pomen enote same), lahko pa so pomensko tudi nekje med obema skrajnostma, torej

² Leksikalni vid (angl. *lexical aspect*) je vključen pri delitvi glagolov na vrste glagolskega dejanja, in sicer se pri tem upoštevajo teličnost (omejenost dejanja je inherentni del glagolovega pomena) oziroma neteličnost (neomejenost dejanja je inherentni del glagolovega pomena) in trajanje oziroma netrajanje (Elenbaas 2007: 24; Aarts idr. 2014: 38, 414).

³ Podobne primere lahko najdemo tudi v slovenščini, npr. [*kdo*] *pasti dol* (= *pasti*), [*kdo*] *rasti gor* (= *rasti*), [*kdo*] *vrniti se nazaj* (= *vrniti se*).

govorimo o različnih stopnjah pomenske (ne)transparentnosti (Sinclair in Moon 1990: v). Ta stopnja je dostikrat težko določljiva (Elenbaas 2007: 27).

Glede na to, iz katerega dela kombinacije glagola in členice izhaja pomen, lahko govorimo o štirih možnostih, in sicer je lahko pomensko težišče kombinacije na glagolu, lahko je pomen zveze vsota pomenov glagola in členice, torej gre za transparentni pomen kombinacije, ali pa je pomen povsem netransparenten (Sinclair in Moon 1990: v–vi). Možno je tudi, da pomen izvira iz členice, npr. *cheese off* (glagol *cheese* sploh ne obstaja, zvezi pa pomen daje členica *off*, in sicer ‚premiikanje stran‘ v smislu ‚ne marati‘) (Elenbaas 2007: 27–28).

Poleg pomenskih imajo lahko večbesedni glagoli tudi skladenjske posebnosti, saj obstajajo razlike med večbesednimi glagoli s predložno členico in tistimi s prislovno členico. Za kateri tip večbesednega glagola (predložnega ali prislovnega) gre, je možno ugotoviti z različnimi preizkusi, npr. raba z direktnim predmetom oziroma predmetom v tožilniku (prislovna členica je lahko pred ali za njim, predložna pa le pred njim) ali s prislovom (prislov lahko stoji med glagolom in predložno členico, ne pa med glagolom in prislovno členico) (Quirk idr. 1985: 1167).

Obstajajo tudi skladenjski preizkusi za razlikovanje med večbesednimi glagoli (zvezami glagola in predložne oziroma prislovne členice) in prostimi zvezami glagola in predloga oziroma prislova, npr. prislovna členica praviloma ne more imeti ob sebi prislova, ki bi modificiral njen pomen, medtem ko ga prislov lahko ima, predložne členice pa imajo lahko npr. t. i. predložni trpnik, medtem ko ga navadni predlogi nimajo (Quirk 1985: 1152–1153, 1163–1166). Vendar pa je za razliko od ločevanja med obema vrstama večbesednih glagolov ločevanje med večbesednimi glagoli in prostimi zvezami glagola in predloga oziroma prislova težje, saj nobeden izmed skladenjskih testov ni stoodstotno zanesljiv (Quirk 1985: 1153, 1164–1165).

3 Slovenski večbesedni glagoli

3.1 Terminologija

Tudi v slovenskem jezikoslovju se za (delno) isti jezikovni pojav, ki je v angleščini poimenovan kot *multi-word verb*, pri različnih jezikoslovcih pojavljajo različni termini. Tako zasledimo izraze, kot so prostomorfemski glagol oziroma prostomorfemski glagolski leksem, večbesedni glagol, frazni glagol, glagolski frazem oziroma frazeološki glagol, sestavljeni glagol, idiomatična zveza glagola in predloga in glagol s prostim glagolskim morfemom.

Andreja Žele (2001: 82–94; 2002: 95; 2003: 17–23; 2008: 15–32; 2011: 49) glagole z leksikaliziranim ali neleksikaliziranim predložnim morfemom imenuje prostomorfemski glagoli oziroma prostomorfemski glagolski leksemi, npr. *biti za/v*, *biti*

pri knjigah in biti za. Tudi Jože Toporišič (2004: 345, 355) uporablja termin glagol s prostim glagolskim morfemom, pri čemer glagole s tovrstnim predložnim morfemom poimenuje kot glagole s predložnim glagolskim morfemom, npr. *misлити na* ali *udrihati po oblastnih ustanovah*.

Polona Gantar (2007: 86–87) za zveze glagola s predložnim prostim morfemom sinonimno uporablja termine frazni glagol, sestavljeni glagol in idiomatična zveza glagola s predlogom. Kot primer med drugim navaja glagol *pristati na* (... *ker je nekaj mojih soigralcev že pristalo na nižjo plačo, sem sklenil, da to storim tudi jaz*). Termin frazni glagol se pojavlja tudi pri Adi Vidovič Muha (1998: 300, 302, 307, 318), a je pri njej rabljen v širšem smislu, saj poleg zvez glagola in predloga vključuje tudi kakšno drugo besedno vrsto, npr. *biti sestavljen iz, biti del, imeti na sebi ali imeti rad*.

Poudariti je treba, da lahko termin frazni glagol zasledimo tudi v historičnih in dialektoloških prispevkih, a tam zaznamuje drug tip glagolov. Gre za glagole z oslabljenim pomenom, ki jim sledi izglagolski samostalničnik, medmet ali predložna besedna zveza, hkrati pa imajo te zveze tudi sopomenski nefrazni glagol, npr. *delati greh* = *grešiti* in *dati v pepel* = *upepeliti* (Šekli 2016a: 691). Na isti način termin frazni glagol razume Toporišič. Tudi pri rabi termina sestavljeni glagol moramo biti previdni, saj zaznamuje še glagole, katerih del so v obliki glagolskih predpon postali prislovi, ki so prvotno stali pred glagoli, npr. *prižgati, izdelati in naliti* (Šekli 2016b: 273).

Izpostaviti moramo še termin glagolski frazem (Toporišič je v istem pomenu rabil izraz frazeološki glagol), ki služi kot krovni termin glagolskih frazeoloških enot, torej tudi za zveze glagola in predloga, ki imajo frazeološki pomen (Kržišnik 1994: 46–47).

Nazadnje omenimo še različna razumevanja termina členica ali partikula, ki je pogosto rabljen v tem prispevku. Toporišič (1992: 17) opredeljuje dva pomena tega izraza, in sicer lahko po eni strani zaznamuje vse nepregibne besedne vrste razen medmeta, po drugi strani pa poimenuje besedno vrsto členkov. SSKJ členico v terminološkem gnezdu opredeljuje kot besedo, ki nima svojega pomena in je ponavadi dodana drugim besedam. Jesenovec (1944: 529) govori o členicah v ožjem in širšem pomenu. V ožjem smislu gre za členke, v širšem pa za vse nepregibne besedne vrste, ki jih je možno rabiti kot členice – prislov, predlog, veznik, členek in medmet.

3.2 Predložni glagoli

Po Toporišiču so predložni glagoli zveze glagola s predlogom, ki je glagolov prosti morfem vezave, zaradi česar le-ta spada h glagolu in ne k samostalniški zvezi, ki mu sledi (Toporišič 1982: 93; Toporišič 1992: 206; Toporišič 2004: 582). Predlog v zvezi imenuje prosti morfem, saj se neposredno ne drži glagola, in vezavni

morfem, saj glagolu določa sklonsko vezavno moč (Toporišič 1992: 230, 351). Kot primere navaja npr. *biti brez prijatelja* (*biti brez* = *ne imeti*), *govoriti čez koga*, *biti pred drugimi* (= *presecati druge*), *gledati za fanti* in *iti za glasom* (= *slediti glasu*), pri čemer dodaja, da obstajajo tudi primeri, za katere ni povsem jasno, ali še spadajo v skupino zvez s predložnimi glagoli ali ne, npr. *brcati (kaj) s sebe* (Toporišič 1982: 93–100; Toporišič 2004: 582–586).

Predložne morfeme Žele razdeli na vezavne glagolske morfeme, ki uvajajo desno vezljivost, npr. *biti za/v*, *živeti z naravo* in *sedeti v učilnici*, in vezavnodružljive oblagolske morfeme, ki desne vezljivosti ne uvajajo ter se delijo še naprej na prvotno glagolsko prehodnost, npr. *prodajati v mestu* ali *govoriti z razumom*, oziroma neprehodnost, npr. *hoditi po/ob cesti* (Žele 2003: 17; Žele 2008: 15). Vezavni glagolski morfemi so lahko leksikalizirani, torej soustvarjajo glagolski pomen in skupaj z glagolom tvorijo leksem (npr. *biti za/v*, *živeti z naravo*), ali neleksikalizirani, ki pomensko izhajajo vsaj iz enega pomena glagola in so lahko neobveznovezavni (npr. *živeti v spominu/izročilu* in *sedeti v zaporu*) ali izraženi oz. neizraženi obveznovezavni (npr. *živeti v mestu živeti doma* oziroma *rasti marca*) (Žele 2001: 83; Žele 2002: 99–100; Žele 2003: 17, 19; Žele 2008: 15).

Tako kot pri angleških večbesednih glagolih moramo tudi pri slovenskih opozoriti na pomenski in skladenjski vidik. Toporišič (1982: 17, 93–100; 2004: 582–586, 615–616) pri stavčnoočlenski analizi predložnih glagolov upošteva polnopomenskost oziroma pomensko nepopolnost glagola v zvezi, in sicer ima glagol ob sebi povedkovo določilo, če je pomensko nepopoln (npr. *biti za botra*), če je polnopomenski, pa ima ob sebi predložni predmet⁴ (npr. *Ne hodi za mano* – *hoditi za = dvoriti*).

Žele izpostavlja, da je ločevanje med predložnim predmetom in prislovnim določilom včasih zahtevno. Do težave pride predvsem takrat, kadar imamo opravka z orodniškimi predlogi, kriterij razlikovanja med obema stavčnima členoma pa je pomen glagola v povedku – če je konkreten, ima glagol ob sebi predmet, npr. *odpeljati se z avtobusom* (*s čim?*), če pa je posplošen ali zelo splošen, pa ima glagol ob sebi prislovno določilo, npr. *odpraviti se z avtobusom* (*kako?*) (Žele 2010: 67–68, 70). To že nakazuje tudi ločevanje dveh vrst zvez glagola in predloga, ki jih Gantar (2007: 86) imenuje idiomatične zveze (oziroma sestavljeni ali frazni glagoli) in neidiomatične zveze. Pri tovrstnih idiomatičnih zvezah poudarja, da je zanje značilna celostna pomenska in skladenjska vloga. Na takšno razlikovanje med frazeološkimi in nefrazeološkimi zvezami glagola in predloga opozarja tudi Kržišnik (1994: 58), ki dodaja, da se postavlja vprašanje, ali v tovrstnih nefrazeoloških primerih lahko govorimo o zvezah predložnega glagola, ki mu sledi samostalniček, ali pa bi bilo primernejše govoriti o glagolih, ki jim sledijo predložni samostalniki.

⁴ Toporišič (1992: 207) predmet kot stavčni člen med drugim deli na nepredložnega in predložnega. Slednji se nahaja »ob besedi s predlogom v povedku«. Ta razlaga ni skladna z njegovo stavčnoočlensko analizo v slovnici (tu primer *Ne hodi za mano*), saj predlog označi kot del predmeta in ne povedka.

4 Izsledki analize

V tem delu prispevka so predstavljeni izsledki analize, izvedene v magistrskem delu. Izhodišče analize so bili angleški večbesedni glagoli z desetimi glagolskimi sestavinami, ki se povezujejo z visokim številom predložnih in prislovnih členic ter z njimi tvorijo izrazito večpomenske lekseme, njihove slovenske ustreznice pa so bile nato predmet razvrščanja v različne skupine, ki predstavljajo tipe slovenskih ustreznih angleških večbesednih glagolov. Analiza je bila izvedena slovarsko, in sicer so bili angleški večbesedni glagoli vzeti iz slovarja *Collins COBUILD Dictionary of Phrasal Verbs*, slovenske ustreznice pa iz *Velikega angleško-slovenskega slovarja Oxford*. Tu bodo predstavljene večje in za našo obravnavo pomembnejše vrste slovenskih ustreznic, za vsako izmed teh pa bo navedenih nekaj primerov.

4.1 Slovenske ustreznice angleških večbesednih glagolov v izolaciji in kontekstu

Preden si ogledamo posamezne tipe slovenskih ustreznih angleških večbesednih glagolov, je treba opozoriti na razliko med slovarskimi in kontekstualnimi ustreznici. Pri prvih gre za ustreznice, ki so ob slovarskem geslu (tj. angleškem večbesednem glagolu) ponujene kot prevod, pri drugih pa za prevod istega glagola znotraj ilustrativnega gradiva (tj. konteksta). Ponavadi gre za eno in isto ustreznico, v več primerih pa se je izkazalo, da *Veliki angleško-slovenski slovar Oxford* v primeru rabe angleški glagol prevede drugače kot v izolaciji oziroma zunaj konteksta.

Tako na primer za enega izmed pomenov glagola *break down* angleško-slovenski slovar navaja glagola *premagati* in *odpraviti* kot slovarski ustreznici, v ilustrativnem gradivu pa isti glagol v istem pomenu prevede z glagolom *izkoreniniti* (*it's very difficult to break down the prejudices about foreigners – predsodke o tujcih je zelo težko izkoreniniti*). Enako lahko opazimo pri enem izmed pomenov glagola *break out*, za katerega je navedena slovarska ustreznica *pojavit se*, v primerih rabe pa se pojavi glagola *dobiti* (*to break out in a rash – dobiti izpuščaje*) in *obliti* (*he broke out in a sweat – pot ga je obli*). Vidimo lahko, da (vsaj v primeru z glagolom *break out*) kontekstualni ustreznici (tako kot slovarska ustreznica) ustrezata pomenu angleškega glagola, hkrati pa se prilagajata samostalniku, ki stoji pred oziroma za njima (*pot* oziroma *izpuščaje*). Gre namreč za različne leksikalne kolokacije – v angleščini se tako samostalnik *rash* kot samostalnik *sweat* rabita z glagolom *break out*, medtem ko v slovenščini glagol *pojavit se*, rabljen skupaj s tema samostalnika (sploh v primeru s samostalnikom *pot*), ne zveni najbolj »naravno« oziroma »idiomatično«.

Tovrsten prikaz prevedkov za uporabnika slovarja, ki se angleškega jezika začenja učiti, ni najbolj »prijazen«, tistim, ki se z jezikom (profesionalno ali neprofesionalno) ukvarjajo že dalj časa, pa potrjuje, da je pri iskanju (slovenskih) prevodov angleških večbesednih glagolov treba upoštevati tudi sobesedilo in jezikovne specifičnosti jezika, v katerega prevajamo.

4.2 Slovenske ustreznice angleških večbesednih glagolov⁵

Slovenske ustreznice angleških večbesednih glagolov lahko v grobem razdelimo v dve večji skupini, in sicer na glagolske in neglagolske ustreznice. Prve zajemajo prevode, ki so besednovrstno gledano glagoli (sem sodijo tudi zveze glagolov in členic, torej večbesedni glagoli), druge pa obsegajo prevode, ki ne sodijo v besedno vrsto glagola oziroma so enote, večje od glagola, npr. frazeološke enote.

Med glagolskimi ustreznici lahko najdemo netvorjene, sestavljene in večbesedne glagole, med neglagolskimi ustreznici pa (ne)stalne besedne zveze, frazeološke enote, izpust oziroma elipso in besedne vrste, ki niso glagol. Na meji med glagolskimi in neglagolskimi ustreznici obstaja še kategorija posebnih primerov, za katere je težje jasno določiti, ali sodijo med večbesedne glagole ali proste besedne zveze.

4.2.1 Sestavljeni glagoli

Velik del slovenskih ustreznice angleških večbesednih glagolov so sestavljeni glagoli,⁶ ki jih lahko razdelimo v več skupin glede na (ne)ujemanje glagolske osnove in predpone slovenskih glagolov z glagolsko sestavino in členico angleških večbesednih glagolov, katerih ustreznice so.

Nekateri glagoli se ujemajo v obeh delih, torej se glagolska osnova slovenskega sestavljenega glagola ujema z glagolsko sestavino angleškega večbesednega glagola, glagolska predpona slovenskega sestavljenega glagola pa se ujema s členico angleškega večbesednega glagola, npr. *fall apart* – *razpasti* (*fall* – *-pasti*, *apart* – *raz-*), *cut out* – *izrezati* (*cut* – *-rezati*, *out* – *-iz*) ter *give in* – *vdati se* (*give* – *-dati se*, *in* – *v-*). V drugih primerih se ujemanje pojavlja le v enem delu, ali med členico angleškega glagola in predpono slovenskega glagola, npr. *get in* – *vstopiti* (*in* – *v-*) in *fall behind* – *zaostati* (*behind* – *za-*), ali pa med glagolsko sestavino angleškega glagola in glagolsko osnova slovenskega glagola, npr. *break down* – *zlomiti se* (*break* – *lomiti se*) in *fall away* – *upasti* (*fall* – *-pasti*). Takšna ujemanja so se sicer izkazala za bolj sporadična in kot taka nepredvidljiva.

⁵ V nadaljevanju so navedeni primeri angleških večbesednih glagolov le v enem izmed (praviloma) mnogih pomenov, ki jih sicer imajo, zato so ob njih večinoma zapisane slovenske ustreznice, ki ustrezajo le enemu izmed več pomenov. Izbrani so torej tisti pomeni posameznih angleških glagolov, katerih tipi slovenske ustreznice so obravnavani.

⁶ Ker ne gre za besedotvorno ali etimološko razlaganje glagolov, je v povezavi s sestavljenimi glagoli rabljen le izraz glagolska predpona, ne pa predponsko obrazilo.

4.2.2 Večbesedni glagoli

Kot izhodišče analize so bili vzeti angleški večbesedni glagoli, opredeljeni kot zveze glagola in predložne ali prislovne členice, zato so bili tudi v kategorijo večbesednih glagolov kot slovenskih ustreznic uvrščene tovrstne zveze, pri čemer je bil *se* prištet h glagolski osnovi, torej ni bil razumljen kot sestavina, ki tvori večbesedni glagol.⁷

Poudariti je treba še, da se je pri analizi slovenskih ustreznic, ki so večbesedni glagoli, poleg predložnih glagolov (tj. zveze glagola in predloga, npr. *call for* – [*kdo*] *priti po* [*koga/kaj*]), ki so v pregledani slovenistični literaturi večkrat izpostavljeni, pokazalo, da obstajajo tudi prislovni glagoli (tj. zveze glagola in prislova, npr. *come along* – [*kdo*] *iti zraven*), ki pa v literaturi niso opredeljeni kot posebna skupina. Obe skupini slovenskih ustreznic, ki so večbesedni glagoli, lahko razdelimo še naprej, in sicer glede na to, kakšna je pomenska povezanost glagolske sestavine in členice.

Pomensko težišče večbesednega glagola je lahko na glagolski sestavini, npr. *call up* – [*kaj*] *spominjati na* [*kaj*] in *cut out* – [*kdo*] *prenehati s* [*čim*], pri čemer je členica slovnični kolokator glagola: glagol *spominjati se* veže s predlogom *na* in glagol *prenehati s* predlogom *s*, vendar predloga k zvezi ne doprinašata pomena, torej gre za slovnično kolokacijo (pogosto sopojavitev glagola in predloga). Možno je tudi, da pomen zveze izhaja iz členice, npr. pri *get out* – [*kdo*] *spraviti* [*kaj*] *stran*. V tem primeru zvezi daje pomen prislovna členica *stran*, kar dokazuje tudi sopomenski enobesedni glagol *odstraniti* z istim prislovom kot podstavo.

V nekaterih primerih pomen zveze izhaja iz obeh sestavin, tako glagola kot členice, torej je pomen večbesednega glagola transparenten, saj je vsota obeh njegovih sestavin. Tak primer sta *call for* – [*kdo*] *priti po* [*koga/kaj*] in *give back* – [*kdo*] *dati* [*kaj*] *nazaj*. Glagol *dati* in prislovna členica *nazaj* skupaj tvorita pomen, ki ga zajame sopomenski enobesedni glagol *vrniti* (*give me my book back!* – *vrni mi knjigo!*), pomen, ki ga skupaj tvorita glagol *priti* in predložna členica *po*, pa lahko najdemo pri enobesednih glagolih *dvigniti* in *pobrati* (*the parcel was called for immediately* – *paket so takoj dvignili*).

V četrti pomenski kategoriji na podlagi poznavanja pomenov posameznih sestavin večbesednega glagola ne moremo ugotoviti pomena pomenske enote kot celote,

⁷ Poudariti je treba, da je *se*, ki se pojavlja ob glagolu, sicer veliko kompleksnejši. Opredelili bi ga lahko vsaj na tri načine: 1) povratni osebni zaimsek, ki ima vlogo predmeta, ki ga lahko nadomestimo z drugim osebnim zaimkom (npr. *navdušiti* – [*kdo*] *navdušiti* [*se/ga*] [*za kaj*], *za* je slovnični kolokator glagola *navdušiti*); 2) prosti glagolski morfem, ki ga ni možno zamenjati (*zaljubiti se* – [*kdo*] *zaljubiti se* [*v koga*], *v* je slovnični kolokator glagola *zaljubiti se*); 3) eden od dveh prostih glagolskih morfemov (drugi je ali predložni, npr. [*kdo*] *zanesti se na* [*koga/kaj*] – v pomenu, ki ga ima glagolska zveza *zanesti se na* sta obe neglagolski sestavini obvezni, sicer pomen in struktura ne bi bila popolna, ali prislovni, npr. [*kdo*] *dati se dol* [*s kom*] – *dati se dol* je večbesedni glagol, njegov slovnični kolokator pa je predlog *z*).

torej gre za pomensko nepredvidljive oziroma netransparentne zveze. Tak primer je *get through* – [kaj] *iti skozi*, za katerega SSKJ² navaja, da »izraža uspešen, pozitiven potek, konec glagolskega dejanja«.

Podobno kot pri sestavljenih glagolih lahko tudi ustreznice, ki so večbesedni glagoli, primerjamo z angleškimi glagoli, in sicer glagolsko sestavino slovenskega in angleškega večbesednega glagola ter slovensko in angleško členico. Vidimo lahko, da se v nekaterih primerih ujemata oba dela, npr. pri *give back* – [kdo] *dati [kaj] nazaj* (*give* – *dati*, *back* – *nazaj*). Vendar pa moramo paziti, da nas površinsko ujemanje ne zavede, saj se lahko pomena angleškega in slovenskega glagola razlikujeta, torej gre za t. i. lažna prijatelja, npr. *fall out* ‚spreti se‘ – *pasti ven* ‚zelo se razjeziti‘ in *give out* ‚razdeliti, zmanjkati‘ – *dati ven* ‚izraziti čustva‘.

4.2.3 (Ne)stalne besedne zveze

Tudi pri ustreznicah angleških večbesednih glagolov, ki so besednozvezne, bi lahko opredelili več skupin. V prvo sodijo tiste, ki kot pomenski približek angleškega glagola vsebujejo pomensko manj specifično sestavino, zato potrebujejo še dodatno sestavino, ki prvi natančneje določi pomen. Tako skupaj v besedni zvezi predstavljata pravo ustreznico angleškega večbesednega glagola.

V primeru *break up* – [kdo/kaj] *končati pouk* v slovenščini nimamo tako specifičnega glagola, ki bi izražal »zaključek pouka pred počitnicami«. Pomensko se temu angleškemu glagolu približa slovenski glagol *končati*, da pa bi bil popolna ustreznica, poleg sebe potrebuje še sestavino, ki natančneje določi, kaj točno se konča, zato je del ustreznice tudi samostalniček *pouk*. Enako je pri glagolu *come back* – [kaj] *postati spet popularno*, pri katerem sta glagolu dodani dve sestavini, in sicer pridevnik *popularno* in prislov *spet*.

Poleg primerov, ki jih je treba prevajati z besedno zvezo, saj tako pomensko specifičnega glagola v slovenščini nimamo, se pojavljajo tudi primeri, ki jih je v slovenščino možno prevesti z glagolom, a poleg glagolske ustreznice angleško-slovenski slovar navaja tudi besednozvezne, ki vsebujejo pomensko manj specifični glagol in natančneje določujočo sestavino, npr. *cut across* – [kaj] *biti v nasprotju s* [čim] (= *kršiti*), *call for* – [kdo] *priti [koga] iskat* (= *pobrati*, *dvigniti*) in *get into* – [kdo] *začeti se ukvarjati s* [čim] (= *lotiti se*). Pri prvi zvezi je pomensko določujoča sestavina predložna besedna zveza *v nasprotju*, pri drugi namenilnik *iskat*,⁸ pri tretji pa fazni glagol *začeti*.

V *Velikem angleško-slovenskem slovarju Oxford* se pojavljajo tudi besednozvezne ustreznice, ki pravzaprav vsebujejo pomensko dovolj specifičen glagol, da bi

⁸ Ta tip zveze bi lahko prav tako uvrstili med večbesedne glagole, le da ne med tiste, ki sestojijo iz glagola in predložne oziroma prislovne členice, temveč med tiste, v katerih glagolski sestavini sledi drug glagol, npr. [kdo] *dati [komu] misliti*.

lahko sam bil ustreznica angleškemu glagolu, vendar je kljub temu poleg njega navedena še dodatna sestavina, npr. *break up* – [kdo] *razlomiti* [kaj] *na koščke*, pri čemer že sam glagol *razlomiti*, tako kot angleški *break up*, v svoji pomenski strukturi implicira »lomljenje na več delov«. Tako je tudi pri *fall over* – [kdo] *pasti na tla* oziroma [kdo] *pasti po tleh*, saj že sam glagol *pasti* implicira, kar izraža predložna zveza *po tleh*, in pri *give away* – [kdo] *dati* [komu] [kaj] *zastonj*, saj glagol *dati* že zajema pomen prislova *zastonj*. Vse te izraze je možno obravnavanim glagolom dodati, da dosežemo poudarek posameznih semov glagola.

Omeniti velja še besednozvezne ustreznice, ki so kot take navedene zaradi različnih leksikalnih kolokacij v slovenščini, kar je bilo že prej nakazano s primerom *to break out in a rash/sweat*. Ker se v nekaterih primerih v angleščini isti glagol družljivostno povezuje z več različnimi samostalniki, v slovenščini pa se ti isti samostalniki ne rabijo z istim glagolom ali pa se lahko rabijo z več kot enim samim, angleško-slovenski slovar kot ustreznice navaja besedne zveze, torej glagol in samostalnik, ki se v slovenščini tipično sopojavljata, npr. *cut off* – [kdo] *ukiniti dobavo* oziroma [kdo] *ustaviti dobavo*.

4.2.4 Frazeološka enota, druga besedna vrsta in elipsa

V nekaterih primerih so angleški večbesedni glagoli v *Velikem angleško-slovenskem slovarju Oxford* prevedeni tudi kot frazeološke enote. Ena izmed možnih razlag, zakaj je tako, bi lahko poleg prilagajanja prevoda slovenskemu jeziku bila ta, da so (vsaj nekateri) večbesedni glagoli že sami po sebi frazeološki. Primeri tovrstnih ustreznice, ki sicer niso edine možne, so *break down* – [kaj] *pasti v vodo*, *fall on* – [kaj] *pasti* [komu] *na rame* in *get back* – [kdo] *vrniti* [komu] *milo za drago*.

Pojavljajo se tudi primeri, ko so angleški glagoli prevedeni z drugo besedno vrsto, in sicer z medmetom oziroma medmetno rabo glagola (npr. *come on* – *daj!*, *dajmo!*), samostalnikom (izvorni glagol je skozi prevod postal samostalnik, npr. *come up* – *vzhod*: *it was great watching the sun come up* – *čudovito je bilo opazovati sončni vzhod*) in prislovom (prevod je bil prilagojen ciljnemu jeziku, npr. *fall out* – *prosto*: *fall out!* – [povelje] *prosto!*), ali pa kar z izpustom oziroma elipso, ki je lahko delna (izpuščen je glagolski del, npr. *get out* – *ven*: *you should get out more and meet people* – *večkrat bi moral ven in se dobiti z ljudmi*) ali popolna (večbesedni glagol ni preveden, npr. *come round* – X: *by the time Christmas comes round* – *do božiča*).

4.2.5 Posebni primeri

Razlog, da so nekatere ustreznice razvrščene v kategorijo posebnih primerov, je, da je razločevanje med predložnim predmetom (gre za večbesedni glagol, ki mu sledi samostalnik oziroma samostalniška besedna zveza) in prislovnim določilom

(gre za enobesedni glagol, ki mu sledi predložna besedna zveza ali prislov) včasih zahtevno. Torej gre tudi za vprašanje, ali predlog oziroma prislov pomensko in skladenjsko povezati z glagolom ali (v primeru predloga) s sledečim samostalnikom oziroma samostalniško besedno zvezo. Obstajajo že prej omenjeni preizkusi oziroma kriteriji, ki nam pri odločanju, ali gre za eno ali drugo strukturo, lahko pomagajo, vendar pa niso stoodstotno zanesljivi.

Do tovrstnega precepa pridemo npr. pri ustreznici *call on* – [*kdo*] *oglasiti se pri* [*kom*]/[*kdo*] *oglasiti se* [*pri kom*], pri kateri lahko uporabimo tako prislovnodoločilno vprašalnico *kje se kdo oglasi?* kot tudi vprašalnico za predmet *pri kom se kdo oglasi?*, torej je možno to ustreznico opredeliti kot večbesedni glagol (zveza glagola in členice, ki ji sledi samostalniik oziroma samostalniška besedna zveza) in hkrati besedno zvezo (glagol, ki mu sledi predložna besedna zveza). Enak primer je tudi ustreznica *do for* – [*kdo*] *služiti pri* [*kom*]/[*kdo*] *služiti* [*pri kom*]. Zdi se, da je odločitev, ali gre za predložni predmet oziroma za prislovno določilo kraja, odvisna od tega, čemu govorec daje poudarek. Če je pomembnejše, kje se nekdo oglasi oziroma kje nekdo služi, potem gre za prislovno določilo oziroma za glagol, ki mu sledi predložna besedna zveza, če pa je poudarek na tistem, pri komer se je nekdo oglašil oziroma pri komer nekdo služi, potem gre za predložni predmet oziroma zvezo glagola in členice, ki ji sledi samostalniik oziroma samostalniška besedna zveza.

Podobno je pri ustreznicih *come between* – [*kaj*] *priti med* [*koga*]/[*kaj*] *priti* [*med koga*] in *get into* – [*kdo*] *znajti se v* [*čem*]/[*kdo*] *znajti se* [*v čem*], le da tu pri razlikovanju med predložnim predmetom in prislovnim določilom kraja ne gre za govorcev poudarek, temveč za to, ali samostalniik, ki sledi predlogu, zaznamuje nekaj konkretnega ali abstraktnega. Če nekaj dobesedno pride med dve ali več oseb, npr. */.../ saj bo prišlo med vas nekaj veselja iz otroških dni*. (Gigafida 2.0), oziroma če se nekdo znajde na nekem konkretnem kraju, npr. *Znajdemo se v obokani kletni dvorani /.../* (Gigafida 2.0), gre za prislovno določilo kraja, če pa je raba nekoliko metaforična, torej se nekdo znajde, recimo, v dilemi, npr. *Znajde se v moralni dilemi med /.../* (Gigafida 2.0), oziroma nekaj povzroči razdor odnosa dveh ali več oseb, npr. *Nekaj hudega je moralo priti med vaju /.../* (Gigafida 2.0), pa gre za predložni predmet.

Pri razločevanju se je možno opreti tudi na dejstvo, ali ima neka kombinacija glagola in predloga oziroma prislova enobesedno glagolsko sopomenko ali ne. Če jo ima, je to dober pokazatelj, da gre za večbesedni glagol, če je nima, pa gre lahko za prosto zvezo glagola in predloga oziroma prislova. Pri tem je potrebno ponovno poudariti, da nimajo vsi večbesedni glagoli enobesednih glagolskih sopomenk. Pri ustreznicih *cast away* – [*kdo*] *vreči* [*kaj*] *stran* in *fall back* – [*kdo*] *stopiti nazaj* se zastavlja vprašanje, ali sta besedi *stran* in *nazaj* prislova, ki opravljata stavčnočlensko funkcijo prislovnega določila, ali prislovni členici, ki sta del večbesednega glagola. Če besedi zaznamujeta konkreten kraj, torej »metanje proč od sebe« in »stopanje v vzratni smeri« (ne nujno z namenom umikanja), gre za prislova, če

pa skupaj s svojima glagoloma tvorita pomen, ki ju imata enobesedna glagola *zavreči* in *odmakniti se*, torej ne opredeljujeta konkretne smeri glagolskega dejanja, pa gre za prislovni členici.

5 Zaključek

Večbesedni glagoli so jezikovni pojav, ki ga različni jezikoslovci različno opredeljujejo, zaradi česar se pojavlja tudi veliko število terminov, ki ta pojav poimenujejo in ki so včasih podobni ali isti kot termini, ki sicer poimenujejo povsem drug jezikovni pojav. Tako v angleščini kot v slovenščini je ta tip glagolov težko povsem zamejiti od drugih, podobnih jezikovnih pojavov, kot je zveza glagola in predloga, ki ima skupaj s sledečo samostalniško besedno zvezo v stavku vlogo prislovnega določila, ali zveza glagola in prislova, saj kriteriji, ki služijo kot način za razlikovanje med temi strukturami, nikoli niso povsem zanesljivi. Prav tako so večbesedni glagoli zanimivi tudi s pomenskega vidika, saj je njihov pomen lahko povsem transparenten, torej je vsota posameznih sestavin, lahko je pomensko težišče le na členici ali pa je le na glagolskem delu, členica pa je slovnični kolokator, ki ga izbere glagol, možno pa je tudi, da pomena večbesednega glagola ni moč razbrati na podlagi poznavanja pomenov njegovih posameznih sestavin, torej je pomen povsem netransparenten.

S prevodnega vidika so večbesedni glagoli prav tako zapleteni, saj prevajanje zeh-teva ne samo poznavanje pomenov in prevedkov teh jezikovnih enot, temveč tudi njihovo prilagajanje ciljnemu jeziku in kontekstu besedila. Težavni pa so tudi za govorce, ki se angleščine učijo. To prav tako velja za govorce slovenščine kot materne jezika. Poleg skladenjskih in pomenskih specifik je zahtevnost učenja tega tipa angleških glagolov v tem, da se zdi, da ni mogoče postaviti pravila, ki bi opredeljevalo, s katerim glagolom in katero glagolsko predpono ali členico se glagolska sestavina in členica angleškega večbesednega glagola prevaja v slovenščino. Poleg tega je mogoče tudi to, da poleg dveh parov angleško-slovenskih lažnih prijateljev, ki sta večbesedna glagola, obstajajo še drugi.

Viri

Gigařida 2.0 = *Korpus pisne standardne slovenščine Gigařida 2.0*: <https://viri.cjvt.si/gigařida/>. (Dostop 29. 4. 2024.)

Krek, Simon (ur.), 2005: *Veliki angleřko-slovenski slovar Oxford A–K*. Ljubljana: DZS.

Sinclair, John (ur.), 1990: *Collins COBUILD Dictionary of Phrasal Verbs*. London in Glasgov: Williams Collins Sons & Co Ltd.

SSKJ = *Slovar slovenskega knjiřnega jezika*: www.fran.si. (Dostop 29. 4. 2024.)

SSKJ² = *Slovar slovenskega knjiřnega jezika: druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja*: www.fran.si. (Dostop 29. 4. 2024.)

Literatura

- Aarts, Bas, Chalker, Sylvia in Weiner, Edmund, 2014: *The Oxford Dictionary of English Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Bolinger, Dwight, 1971: *The Phrasal Verb in English*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Elenbaas, Arjan, 2007: *The Synchronic and Diachronic Syntax of the English Verb-Particle Combination*. Utrecht: LOT.
- Fraser, Bruce, 1976: *The Verb-Particle Combination in English*. New York, San Francisco, London: Academic Press.
- Gantar, Polona, 2007: *Stalne besedne zveze v slovenščini – korpusni pristop*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Jackendoff, Ray, 2002: English particle constructions, the lexicon, and the autonomy of syntax. Dehé, Nicole, Jackendoff, Ray, McIntyre, Andrew in Urban, Silke (ur.): *Verb-particle explorations*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 67– 94. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110902341.67>.
- Jesenovec, France, 1944: Pomenske funkcije slovenskih členic: odlomek iz razprave o slovenskem modu. Velikonja, Narte, Borko, Božidar, Debeljak, Tine in Simčič, Zorko (ur.): *Zbornik Zimske pomoči*. Ljubljana: Zimska pomoč. 529–536.
- Kržišnik, Erika, 1994: *Slovenski glagolski frazemi: ob primeru frazemov govorenja*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Quirk, Randolph, Greenbaum, Sidney, Leech, Geoffrey in Svartvik, Jan, 1985: *A Comprehensive Grammar of the English Language*. New York: Longman Group Limited.
- Rodríguez-Puente, Paula, 2019: *The English Phrasal Verb, 1650–Present: History, Stylistic Drifts, and Lexicalisation*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781316182147>.
- Sinclair, John in Moon, Rosamund, 1990: Foreword. *Collins COBUILD Dictionary of Phrasal Verbs*. London in Glasgow: Williams Collins Sons & Co Ltd. iv–vi.
- Šekli, Matej, 2016a: Frazni glagoli v rezijanskem narečju slovenščine. *Annales, Series historia et sociologia* 26/4. 689–698.
- Šekli, Matej, 2016b: Pomeni glagolskih predpon v slovenščini. *Filološke studije* 14/1. 273–278.
- Toporišič, Jože, 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: DZS.
- Toporišič, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Vidovič Muha, Ada, 1998: Pomenski preplet glagolov imeti in biti – njuna jezikovnosistemska stilistika. *Slavistična revija* 46/4. 293–323.
- Žele, Andreja, 2001: *Vezljivost v slovenskem jeziku (s poudarkom na glagolu)*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Žele, Andreja, 2002: Prostemorfološki glagoli kot slovna gesla. *Jezikoslovni zapiski* 8/1. 95–108. DOI: <https://doi.org/10.3986/jz.v8i1.2634>.

Žele, Andreja, 2003: *Glagolska vezljivost: iz teorije v slovar*. Ljubljana: Založba ZRC.

Žele, Andreja, 2008: Uvod. Žele, Andreja: *Vezljivostni slovar slovenskih glagolov*. Ljubljana: Založba ZRC. 7–46.

Žele, Andreja, 2010: Na meji med vezljivostjo in (obvezno) družljivostjo. *Jezikoslovni zapiski* 16/1. 67–83. DOI: <https://doi.org/10.3986/jz.v16i1.2393>.

Žele, Andreja, 2011: Skladijske posebnosti slovenščine v razmerjih glagol – vezljivost – stavčni vzorec. *Slavia Centralis* 4/1. 48–68.